

Cseh János

Kultúrhistoriai (nyelvtörténeti és régészeti) adalékok a gepida világ földműveléséhez a gót szókincs nyomán

Wulfila, másként Ulfila episzópusz, nyugati gót missziós püspök Szentírás-fordításának eme szép szöveghelye, parabolája, mintegy mottó jegyében:

„*silbo auk airtha akran bairith: frumist gras, thathroh ahs, thathroh fullith kurnis in thamma ahsa. thanuh bithe atgibada akran, suns insandeith giltha, unte atist asans.*”

„*Magától terem a föld, először zöld sarjat, azután kalászt, azután érett magot a kalászbán. Amikor pedig a termés engedi, nekiereszti a sarlót, mert itt az aratás.*”

Mk 4,28–29

A Kengyel-Kiss-tanya lelőhelyen 2003 őszén általam föltárt harmadik gepida lakóépítmény gödrében lelt szemestermény (gabona) maradványok, cerealiák és többrendbeli kézi malomkő (quern/kvern) fragmentumok adták számomra az ösztönzést, bár nem vagyok linguista, hogy megkíséreljem összegyűjteni a kor beszélt népnyelvének – lingua vulgaris –, s egyben nemzetközi nyelvének a (mezei és részint kerti) agrikultúrát – az eszközöket, szerzőségeket, munkafázisokat, a növényi életet, egyebeket – érintő szavait, szókapcsolatait (mondhatjuk tehát, hogy a valenciákkal, vonzatokkal együtt). Lényegében ez volt az elsődleges cél, ám időközben körvonalai bontakoztak ki annak, hogy a tárgyakat jelölő kifejezéseknél az archeológia eddig elért eredményeit is hasznosítani lehetne, sőt kellene is. Ez az ötlet mutatkozik meg az alábbi összeállításban, mintegy mutatványban az eredetileg jóval terjedelmesebb munkálatból.

Főnevek

1. **giltha** – genus: nőnem; szótő: o; jelentése: sarló, (gabonaarató) kézisarló, aratósarló, vágósarló, vassarló, ívsarló (íves sarló a szóban forgó korban), mondhatni kiskasza, rövid kasza, és még kaszasarló (ném. eSichel, eHandsichel, eBogensichel, eHackensichel, eKornsichel, eGetreideermtesichel, eEisensichel, sSichelmesser, „kleine Sense”; ang. sickle, és (little-small) scythe is; lat. falx (veruculata, veruculata denticulata, veruculata rostrata), falx messoria, secula, sicilicula, falcula; germ. sihhula). Szöveghely: csupán 1 (Mk 4,29 sing. acc.). Ebből a textusból mint szintagma: insandjan giltha – nekiereszti a sarlót, elkezd sarlózni, aratni, vagyis levágja a kalászt, arat.

sing. nom.: giltha (sarló)

plur. nom.: gilthos (sarlók)

acc.: giltha (sarlót)

acc.: gilthos (sarlókat)

gen.: gilthos (sarlóé)

gen.: giltho (sarlóké)

dat.: gilthai (sarlóknak)

dat.: gilthom (sarlóknak)

voc.: giltha! (sarló!)

Régészet – A sarlóval, mint a skandináv mitológia ván-istenei közé tartozó Frey/Freyr „munkakörébe” vágó instrumentummal (attribútumával) kapcsolatban mindenekelőtt azt a tényt kell hangsúlyozni és kiemelni, hogy szinte ez az egyetlen olyan mezőgazdasági eszköz a gepidák, illetőleg a kor és a térség hozzájuk közel álló régészeti emlékanyagában, amellyel egyáltalán érdemben lehet foglalkozni – minthogy léteznek ilyen leletek (s ha mindent egybeveszünk, tulajdonképpen nem is kevés). A gyűjtésembe fölvetett nagyjából kilenc vagy tíz tárgy ráadásul még időrendi sorrendbe is állítható a Kr.u. 4. századtól a következő első felét (a hun kort) is rögzítve a 6. század középső harmadáig. Előfordul a királyság területének úgy nyugati, mind keleti részein: Piskolt (két példány – amennyiben releváns), Kengyel (talán két lelőhelyről ugyancsak két példány, mert a szórvány is jól illik a kora népvándorlás korba), Tiszalök, Belgrád, Malomfalva, Kiszombor (itt, sírokból, megint csak kettőt vesz föl a kutatás olyasféle töredékkal, mint a malomfalvi). A piskoltiak pusztán formájukat tekintve valamennyire kaszára emlékeztetik a szemlélőt – horgas markolatúak és kétségkívül aratószerszámok voltak. A Kr.u. 5–6. századi példányok, melyek nagyságrendileg a maiaknak felelnek meg, jól besorolhatók a népvándorláskori ív- vagy íves sarlók közé, és pedig a rendes (hosszabb-rövidebb) nyéltüskés változatban, esetleg rögzítő szögeccsel átütött markolatövissel. A jelekből ítélve valamennyi sima élű volt (a lat. szakterminológiában *falx veruculata* ill. *vericulata rostrata*?, szemben a fogas-fogazásos típusal: *falx veruculata denticulata*; egy további idevágó terminus: *falx sirpicula*). Megjegyezhetjük, hogy a szakirodalomban utalás történt egy langobard íves sarlóra (Szentendre, temető), amely úgyahogy szinkrón a kiszombori és a malomfalvi leletekkel. Az ilyenfélére kovácsolt gabonaarató készülékek a római világ vége felé és a kora középkor idején kifejezetten otthonosaknak látszanak a germánok lakta területeken (ld. a gepidákat is érintő Marosszentanna-Csernyahov kultúra emlékanyagát!). A szilágysomlyói nyakék fogazott, fűrészes élű sarlócskáját hozzuk végül, mintegy kikerekítvén a kört, s mellette még egy rövid kaszaszerű tárgy vagy aratókés kismását, olyan archeológiai adat gyanánt, mely ha műhelyében nem is bizonyosan, területileg és egyéb vonatkozásban föltétlenül gepida illetőségű. A kézisarlóval történő gabonaaratás munkájának képi, ábrázolásbeli (mondhatni illusztratív-ikonográfiai) megjelenítésére római és kora középkori emlékek állnak a kutatás rendelkezésére (pl. a Vihar utcai épület falfestmény részlete vagy a remek Karoling-kori Salzburgi Kalendárium, Kr.u. 818-ból). Emellett írásos források is (többek között Tours-i Gergely, hogy egy Meroving-kori példát említsünk). A vele július-augusztus tájt végzett műveletről, tevékenykedésről a vonatkozó szakmunkák meg szokták jegyezni, hogy a marokba összefogott kalászcsomót, mintegy fogást viszonylag magasan vagy felemagasságban nyesték el – ez kimondottan jellemzőnek tetszik a sarló kezelésére/forgatására. Nyilvánvaló, hogy a vágóeszközt egyéb más célokra is igénybe vehették a föltétlenül és mindig is legfontosabb mezőgazdasági művelet mellett, sok más vasszerszámhoz hasonlóan. (A legfrissebb régészeti kutatásokból megemlítem itt azt a három vassarlót, amely Budapest környékén, egy ecseri lelőhely kora népvándorláskori, föltételelesen Kr.u. 5–6. századnak meghatározott gödrében látott napvilágot.)

2. **hoha** – genus: hímnem; szótő: n; jelentése: eke, szántóeke, faeke, és talán ekeszarvként is érthető, minden bizonnyal egyszerű, taligátlan ágeke, ágszerű eszköz a korszak világában (ném. rPflug, rHolzpflug, hölzerner Pflug, rHaken, rHakenpflug, rPflugsterz; ang. ard, plow, plough, a wooden hook-plough made from a curved branch; lat. aratrum, stiva, plovum/plovus, plaumoratum – de eme utóbbiak már fejlettebb kivitelűekre vonatkoznak). Szöveghely: 1 (Lk 9,62 sing. acc.). Ebből a textusból szintagmatikus szócsoporthoz: uslagjan handu (seina) ana hohan – az eke szarvára teszi a kezét, megfogja, megragadja, kézbe/kezébe veszi az eke szarvát (azzal a szándékkal, hogy elkezd szántani).

sing. nom.: hoha (eke)	plur. nom.: hohans (ekék)
acc.: hohan (ekét)	acc.: hohans (ekéket)
gen.: hohins (ekének)	gen.: hohane (ekéké)
dat.: hohin (ekének)	dat.: hohan (ekéknek)
voc.: hoha/hohan! (eke!)	

Régészet – A Kárpát-medencei historico-etnográfia rendkívül izgalmas kérdése, problémája, hogy milyen lehetett, miként nézhetett ki a gepida eke. Rögvest megállapítandó a tény: a néptörzs emlékanyagában jelen ismereteim szerint gyakorlatilag semmilyen tárgy, lelet nem tűnik olyannak, mely ezzel volna összefüggésbe hozható. Eme körülmény azért is sajnálatos (a sok-sok Kr.u. 5–6. századi telepásatás után), mert a korábbi évszázadok, a császárkori Barbarikum, pl. a szomszédos gót településterület rendre szolgáltatott alkatrészeket – ekevasakat és csoroszlyákat –, ha nem is bőségesen. Úgyhogy a Démétértől inspirált Triptolemosz kultúrhérosznak, Eleuszisz királyának görög mitológiai ajándéka kora középkori darabjait az általános európai (germán és szláv) analógiák segítségével kell, vagy próbálhatjuk meg magunk elé képzelni. Az egyetlen halvány nyomot a szilágysomlyói miniatűrök (vaspapucs és előszántó/-vágó) jelentik, a lelet közismert problematikájával. [Talán túlzás lenne csoroszlyának tartani egy sajnálatos mód a felismerhetetlenségig széttöredezett 1993. évi kengyelparti leletet.] Az alapvető típusok sorában, pontosabban ebben gondolkodva – könnyű karcoló karó, talpas-túró és fordító-ágy eke – kiemelten a második jön szóba, az archaikusabb elsőt megelőzve. Viszont eme utóbbi mellett törhet lándzsát az, hogy magát a gót szót a földművelő eszközök kampós/karcoló változatával (Hakenpflug, szoha típus) azonosítja általában a kutatás. Végső soron egymás mellett többféle eke is létezhetett, ez nyilvánvaló. Amennyiben a fejlettebb talpas-túró ekében gondolkodunk, úgy ehhez, ennek a vízszinteshez közelítő fejéhez a korra jellemző, leggyakoribb lapát alakú „papucs” járulhatott, éspedig szimmetrikus (kisebb eséllyel aszimmetrikus) formátumban – ilyen a szilágysomlyói apróság. Ugyanennek a kincsleletnek csoroszlyácskája azt tetszik bizonyítani, hogy az ilyen ekevassal (lat. vomer) fölszerelt faekéhez elővágóhasogató (lat. culter) is tartozhatott; amennyiben nem tartjuk külön mezőgazdasági eszköz emlékének. Ez a most körvonalazott talajművelő eszköz (lat. aratrum parvum talán) – egyetlen szarvával, gerendelyével – fogatolt kellett legyen, ősi szokás szerint – szinte „kötelezően” – ígássalat ökörrrel (tehénnel), régiesen-népiesen barommal húzatva. Olyanformán képzelhetjük el, amint az a már (a sarlónál) említett Salzburgi Kalendáriumban látható – valóban familiáris, tetszetős illusztráció gyanánt az európai „dark ages” hangulatához. Fél-

hüvelyk, azaz 10-15 cm-nél vastagabban nemigen tudták a földet megszántani, helyesebben inkább csak túrni, mélyen karcolni (ám lehet, hogy csak 5-10 cm mélységben). Mindent egybevéve gepidáink könnyűekéje a germán arl és ard, továbbá a szláv ralo típusú alkalmatlanságok körébe kell hogy sorolódjék. – Még egy dologról kell említést tennünk, mint a földműveléssel is kapcsolatba hozható készségről, mégpedig az ásóról, ill. annak nyomáról, amelyet a kiszombori gepida temető egyik temetkezésénél észleltek. Erre vonatkozóan a szakirodalomban a következők olvashatók: „A sír földjében/falában kis ásónyomok voltak megfigyelhetők.” „In der Erde des Grabes waren die Spuren eines kleinen Spatens.” Nagyon szerény maradványaként a kora népvándorlás kori Tisza-vidéki földműves eszközöknek.

3. **hwaiteis** – (genus: hímnem; szótő: ia – vagy unkusuz nélkül); jelentése: búza, búzamazag, búzaszem és különféle alfajainak nevei (ném. rWeizen, sWeizenkorn; ang. wheat, grain, grain of wheat, „the white flowering grain”; lat. triticum – aestivum, compactum, dicoccum, monococcum, spelta mint változatok). Szöveghely: csak 1 (Jn 12,24 sing. gen.). Ebből a textusból egy szóösszetétel vagy összetett szó (már a kaurno-nál is): kaurno hwaiteis – búzamazag, búzaszem. A lingvisztika megállapítása értelmében – amint látható – valamiféle különös, a germán földművelés kezdeti történetének homályába vesző, az ősidőket idéző összefüggést sejtet a fehér színt jelölő szóval.

sing. nom.: hwaiteis (búza)	plur. nom.: hwaitjos (búzák)
acc.: hwaiti (búzát)	acc.: hwaitjos (búzákat)
gen.: hwaiteis (búzáé)	gen.: hwaitje (búzáké)
dat.: hwaitja (búzának)	dat.: hwaitjam (búzáknek)
voc.: hwaiti! (búza!)	

Régészet – Ami egyébiránt erre a helyre kínálkozna, s nagyon is ide, minthogy az egyik vezető kenyérgabonáról van szó, más címszavaknál található meg elszórtan. Következésképp ennek a tárgyat jelölő köznévknek jelen archaeologica rubrikáját nem is nyitjuk meg.

4. **kaurn** – genus: semlegesnem; szótő: a; jelentése: gabona (régiesen gabna), gabonaféle/nemű, gabonaszem, kenyérgabona, cerealia/cerealiák, búza, búzaszem (kalászos), szemes gabona, szemtermés, kaszás ill. sarlós termény – nem kizárt, hogy ősi, eredeti jelentésében árpa, legalábbis északon (ném. sGetreide, sGeitreidekorn, eBrotgetreide, sKorn, rSamen, eSamenernte, sSamenkorn, sKorngetreide, rWeizen, sWeizenkorn, eFrucht, Kornfrüchte, Mehlfrüchte, Brotfrüchte, eHalmfrucht/ Halmfrüchte, (rHelm, rKornhelm?); ang. grain, wheat; lat. cerealia, frumentum, frux, fruges, seges, granum, granum frumenti, semen, triticum, tritici granum). Szöveghely: 3 (Lk 3,17 sing acc.; Lk 16,7 és Mk 4,28 sing. gen.). Ezekből a textusokból: briggan kaurn in bansta – a gabonát csűrbe (vagy csűrökbe?) takarítja, hordja (ld. a bansts-nál is); mitaths/mitade kaurnis – a gabona, a búza kórusa, mértéke (vékája?), valamennyi véka búza; fullan kaurmis – gabonával töltődik, telítődik, azzal lesz tele/teli; kaurn in ahsa – gabona a kalászbán, gabonaszemes kalász, gabonát rejtő kalász (ld. az ahs-nál is). Egy szócsaládba sorolható az alább következő kaurno főnévvel/köznévvvel, összetételben pedig a winthiskauro-nál adatlható.

sing. nom.: kaurn (gabona)	plur. nom.: kaurna (gabonák)
acc.: kaurn (gabonát)	acc.: kaurna (gabonákat)
gen.: kaurnis (gabonáé)	gen.: kaurne (gabonáké)
dat.: kaurna (gabonának)	dat.: kaurnam (gabonáknak)
voc.: kaurn! (gabona!)	

Régészet – Az idevágó régiségtani megjegyzéseket, adalékokat lásd az ahana, kaurno, hwaiteis stb. szavaknál!

5. **kaurno** – genus: semlegesnem; szótő: n; jelentése: gabona, mag, szem, gabonamag, (vetőmag), gabonaszem, búzamag, búzaszem, cerealia, kikerekítve a kenyérgabona további fajtaival, (esetleg a rozssal is? – mindenestre néhány más germán törzsi nyelvben, nyelv-járásban efféle jelentését is megadják) (ném. sKorn, sGetreide, sGetreidekom, sKorngetreide, eBrotgetreide, sWeizenkorn, rWeizen, (das einzelne Korn), eFrucht, Kornfrüchte, Mehlfrüchte, Brotfrüchte, eHalmfrucht, továbbá rRoggen, sRoggenkorn; ang. (single) grain (of wheat); lat. cerealia, frumentum, granum, granum frumenti, semen, triticum, tritici granum – secale, secalis granum). Szöveghely: 3 (Lk 17,6, Mk 4,31 és Jn 12,24 sing. nom.). Ezekből a textusokból: kaurno saian (ana airtha) – magot vet, elveti a magot a földbe, vagy egyszerűen csak vet; kaurno hwaiteis – búzaszem, búzamag; kaurno (hwaiteis) gadriusan in airtha – a gabonaszem (búzamag) a földre esik, mondhatni elvetetik a földbe. Vö. még kaurn.

sing. nom.: kaurno (mag)	plur. nom.: kaurnona (magok)
acc.: kaurno (magot)	acc.: kaurnona (magokat)
gen.: kaurnins (magé)	gen.: kaurnane (magoké)
dat.: kaurnin (magnak)	dat.: kaurnam (magoknak)
voc.: kaurno! (mag!)	

Régészet – A minapig zajlott gepidiai föltárások eredményeiből lassacskán elég szép kis kollekcója kezd összeállni a keleti germán gabonamag-leleteknek. Mindenekelőtt Eperjes-Csikóstábla közel három évtizeddel ezelőtti, Kr.u. 6. századi, már meghatározott, azonosított archeobotanikai maradványait kell említenünk túlnyomó kölessel, emellett (kevesebb) kenyérbúzával és hatsoros árpával – egy földbe-mélyített ház járószintjéről. Tudomásom szerint ez az első információblokk a témára vonatkozóan. A további adatok származási helye a (Jász-Nagykun-Szolnok megyei) Közép-Tisza-vidék, saját munkálataim Tiszafüredtől le Kunszentmártonig, ámde ezek az iszapolt leletek is zömmel csak az utóbbi esztendőkre tekinthetnek vissza. Az immár másfél évtizedes múltat maga mögött tudó Kengyel-Baghy-homok nagyon szórványos, igazán véletlenszerű megfigyelései után Törökszentmiklós-Kenderpart, Kengyel-Kiss-tanya és az ugyanazon évben (2003) a környéken végzett ásások már sorra-rendre, egymás nyomában hozták az interim, előzetesen kecsegtetőnek tűnő szenesedett/szenesült szem-maradványokat (legutolsó mintavételek: 2006-ból Rákóczi falva és 2010-ből Törökszentmiklós, melyek nem szerepelnek a mellékelt térképen). Itt ez csupán egy lélegzetnyi, kis áttekintés, úgyhogy bátran említhetem a búza és egyéb gabonaféle előfordulását, nagy tévedés nélkül. Mindezek szakszerű

meghatározásra várnak, amely választ adhat arra, hogy a Kr.u. 4–6. század három periódusában miféle szemesterményeik voltak az ezekre a részekre telepedett gepidáknak. Tehát szűkebb területen egy 150–200 esztendősi periódus növénytermesztésének „belső-autonóm” alakulása, változása is fölvezethető lesz talán.

6. **winthiskauro** - genus: nőnem; szótó: n; jelentése: szórólapát, kézi szórólapát, szelelőlapát, pallólapát (ném. eWorfschaufel, eWorfel, eSchaufel zum Worfeln/zum Entspelzen, eSchleuderschaufel, eWindschaufel, tágabban még eHandschwinge, sSchwingen, sErschwingen; ang. winnowing fork, winnowing shovel; lat. vannus, ventilabrum). Szöveg-hely: 1 (Lk 3,17 sing. acc.). Ebből a textusból: haban winthiskauro in handau (seinai) – szórólapátot vesz a kezébe, szórólapátot fog/forgat/ragad, kezében szórólapát van, azzal dolgozik. A nyelvészet megállapítása szerint összefügg a dis-winthjan igével. Érdekes összetételének tűnik a szél és a gabona szavaknak, mely jelenségnek szép sorozata van a gótban (mint kenning, azaz metafórikus szóösszetétel, "ismertető szó"). Egy másik értelmezése, etimológiája is van: eszerint az első szótag az eszközre, a második annak forgatására utal. Különböző ragozása (biztos genus- és radix-beli hovatartozása dacára) problematikus, az itt következő egy lehetséges sor, a releváns paradigma alapján.

sing. nom.: winthiskauro (szórólapát)	plur. nom.: winthiskaurona (szórólapátok)
acc.: winthiskauro (szórólapátot)	acc.: winthiskaurona (szórólapátokat)
gen.: winthiskaurins (szórólapáté)	gen.: winthiskaurone (szórólapátoké)
dat.: winthiskaurin (szórólapát)	dat.: winthiskauronam (szórólapátoknak)
voc.: winthiskauro! (szórólapát!)	

Régészet – Amennyiben létezett egyáltalán ilyen faeszköz a gepidaföldi tanyák, falvak mezőgazdasági, udvari szerszám-készletében, sajnos akkor is a kikerülhetetlen enyészetté vált. Mindazonáltal a gabonaszemeket szét/el kellett választani az egyéb növényi törmeléktől (pelyvától stb.), mégpedig – a vesszőből font rostával megejthető művelet mellett – leginkább szeleléssel, eme archaikus, ősi eljárással. Kiindulván abból a jelenségből, hogy itt igazi, tősgyökeres germán, gót szó van előttünk, s nem görög átvétel (verbum mutuum), a Kr.u. 3–4. és 5. században az erdélyi/al-dunai térségben föltétlenül meg kellett lenni magának az eszköznek is. Más szóval minden jel szerint otthonos volt, lehetett az egész Kelet-Kárpát-medence gazdasági életében, így a gepidáknál is. Csábító dolog lenne a Magura hegyoldali első szilágysomlyói kincslelet (imleul Silvaniei, 1797) arany nyakláncának miniatűrjei között előforduló szögletes lapát- vagy ásószerű eszközben (ásólapát) a gabonatisztítás valós életbeli fakellékének kicsinyített mását (kismását) látni ill. láttatni, ha némi ábrázolásbeli sajátosságok és egyebek nem is igen látszanak támogatni ezt a gondolatot. Mindenesetre ez is egy lehetőség, nem szabad kihagyni azoknak – mindig csak bővülő – sorából.

Igék

(besorolásuknál megtartottam az eredeti német terminológiát)

7. **arjan** – irr. red. verb. 3. imperfectiv/durativ; jelentése: szánt, de hozzátehetjük fölshánt, megszánt, ekével szánt, azzal megművel, ekével dolgozik, földet művel, szántva ekével fölhasogat, (újra) fölthori a földet, megforgat, földet/talajt forgat (megforgatja, föllazítja a talajt), kiszánt, előszánt, túrja/föltúrja a földet (valóban a kor eketípusának megfelelően), barázdákat húz, barázdál (ném. pflügen, aufpflügen, auspflügen, bepflügen, umpflügen, mit dem Pflug arbeiten/umwerfen, unter den Pflug nehmen, lockern, wenden, zerkrümeln, bebauen, ackern, aufackern, beackern, den Acker bestellen, haken, fahren – umbrechen, aufbrechen stb.; ang. plow, plough, till; lat. aro, obaro, exaro). Szöveghely: csupán 1 (Lk 17,7 part. praes. sing. acc. hímnemben, gyenge ragozásban). Ld. az arjands címszó alatt a folyamatos melléknévi igenév ragozásával! A földművelés szempontjából alapvető ige teljes konjugációjából egy valóban csak kisebb szelet:

Activ – indicativus – praesens

sing. 1. arja (szántok)

2. arjis (szántasz/szántol)

3. arjith (szánt)

dual. 1. arjos (mi ketten szántunk)

2. arjats (ti ketten szántotok)

plur. 1. arjam (szántunk)

2. arjith (szántotok)

3. arjand (szántanak)

Infinitivus: (du) arjan (szántani)

Participium praesentis: arjands (szántó)

8. **saian** (illetőleg saijan) – red. abl. verb. 7. imperfectiv/durativ; jelentése: vet, bevet, elvet, felülvet(?), elvégzi a vetést, korhűen mondva szórva vet, kiszórja/szétiszórja, elhinti, szét-hinti a magot a földön (ném. säen, ansäen, aussäen, besäen, einsän, besamen, streuen die Saat, die Samen austreuen, die Saat bestellen; ang. sow, plant; lat. sero, semen spargo, consero). Szöveghely: 30, ebből releváns 17, vagyis a szöveg-mutatványban ennyi szerepel – viszont a szó fontosságára, ragozására való tekintettel a következő zárójeles rész valamennyi helyet tartalmazza (saiith: Kor2 9,6, Kor2 9,6, Gal 6,7, Gal 6,8 és Gal 6,8 act. ind. praes. sing. 3.; saijith: Mk 4,14, Kor2 9,6, Kor2 9,6, Gal 6,7, Gal 6,8 és Gal 6,8 ugyanaz; Mt 6,26 act. ind. praes. plur. 3.; Lk 8,5, Lk 19,22 és Mk 4,4 act. ind. praet. sing. 1.; Lk 19,21 act. ind. praet. sing. 2.; Mk 4,15, Mk 4,31 és Mk 4,32 pass. ind. praes. sing. 3.; Lk 8,5, Mk 4,3 és Ver 22,35 inf.; saiaids: Lk 8,5, Mk 4,3 és Ver 22,35 part. praes. sing. nom. hímnemben, gyenge ragozásban; saijands: Mk 4,14 ugyanaz; Kor2 9,10 part. praes. sing. acc. hímnemben, gyenge ragozásban; Mk 4,16, Mk 4,18 és Mk 4,20 part. praet. plur. nom. hímnemben, gyenge ragozásban). Ezekből a textusokból: urrinnan (saiands) du saian fraiwa – kimegy (a magvető) vetni (hogyan vessen), elveti a magvakat; saian fraiwi (fraiwa) – veti, elveti a

magot (magvakat), a vetőmagot; saian ana airtha (ti. fraiw) – vet, elvet a földbe (ti. magot); saians saian – a magvető vet (szép figura etymologica); sneithan thatei saian – aratja amit vet, learatja amit elvet; ni saian – nem vet, nem vet el stb.; saians saian – a vető/magvető vet; saiana/saianans in (+acc.) – vhová vetett/vetettek (ti. mag); saian us gathagkja – keveset, szűken, szűkösen vet; saian in thiuntheinai – bőven, bőségesen, sokat vet, jó ill. nagy termése van. Ld. még in-saian, mint praefixum-os előfordulás.

Activ – indiativus – praesens

sing. 1. saia (vetek)

2. sais (vetsz)

3. saiiith/saijith (vet)

dual. 1. saios (mi ketten vetünk)

2. saiaats (ti ketten vettek)

plur. 1. saiam (vetünk)

2. saith (vettek)

3. saiaand (vetnek)

Infinitivus: du saian (vetni)

Participium praesentis: saians/saijands

Participium praeteriti: saians

9. **sneithan** – abl. verb. 1. imperfectiv/durativ; jelentése: arat, vág, learat, levág, aratást végez, sarlóz, lesarlóz, sarlóval (gabonát) vág, sarlóval/kaszával az álló gabonát, a kalászt lenyesi/lemetszi/levagdolja, kaszál, lekaszál (de nem korhűen!), betakarítja a termést (ném. ernten, abernten, einerten, schneiden, abschneiden, sicheln, mähen, abmähen (die Feldfrüchte), mit Sichel, Sense abschneiden, (abschneiteln?), fechseln/fächsen; ang. cut, harvest; lat. (de)meto, (de)seco, messem facio, falce decido vagy seco, demeto segetes/fructus ill. agros, sarpio/sarpo?). Szöveghely: 9 (Lk 19,21 act. ind. praes. sing. 2.; Kor2 9,6, Gal 6,7, Gal 6,7, Gal 6,8 és Gal 6,8 act. ind. praes. sing. 3.; Gal 6,9 act. ind. praes. plur. 1.; Mt 6,26 act. ind. praes. plur. 3.; Lk 19,22 part. praes. sing. nom. hímnemben, gyenge ragozásban). Ezekből a textusokból: nih sneithan – nem (is) arat, aratni sem arat; sneithands – arató, sarlózó, kaszáló stb. ember; sneithan us gathagkja – szűken/szűkösen arat, keveset arat; sneithan us thiuntheinai – bőven/bőségesen, sokat arat, jó vagy nagy termése van; at mel swesata sneithan – idejében, a maga idejében/idején, a kellő azaz megfelelő időben, jókor arat. Teljes ragozásából egy részlet:

Activ – indicativus – praesens

sing. 1. sneitha (aratok)

2. sneithis (aratsz)

3. sneithith (arat)

dual. 1. sneithos (mi ketten aratunk)

2. sneithats (ti ketten arattok)

- plur. 1. sneitham (aratunk)
2. sneithith (arattok)
3. sneithand (aratnak)

Infinitivus: du sneithan (aratni)

Participium praesentis: sneithands (arató)

10. **thriskan** – abl. verb. 3,2; imperfectiv/durativ; jelentése: csépel, elcsépel, kicsépel, szemtermést, gabonát/búzákat kalászából kiver, nyomtat, elnyomtat, kinyomtat, ökörrrel stb. tapostat/kítapostat, perget/kiperget (ném. dreschen, adreschen, aufdreschen, durchdreschen, ausdreschen; ang. thresh; lat. (de)tero, frumentum detero, trituro, spicas extero (pecudibus vagy iumentorum unguis), messem extero (equorum pressibus). Szöveg hely: 2 (Kor1 9,9 part. praes. sing. acc. hímnemben és gyenge ragozásban; Tim1 5,18 part. praes. sing. dat. ugyancsak hímnemben, gyenge deklinációban). Ezekből a textusokból: auhsa thriskandans – nyomtató, cséplő ökör, (szarvas)marha; faurmuljan auhsau thriskandan – beköti/elköti a nyomtató ökör száját (ti. hogy ne egyen/egyék a termésből); ni framauljan ... – nem köti be ...; auhsau thriskandin munth (ni) faurwajpan – beköti a nyomtató ökör száját (illetve ennek tagadása). Közbeiktatva megjegyzendő, hogy a germán világra a kézi cséplés volt a jellemző inkább; de erre már utaltunk előbb is. A belőle képzett köznév: gathrask (ld. ott). A verbum ragozásának részlete:

Activ – indicativus – praesens

- sing. 1. thriska (csépelek/cséplek)
2. thriskis (csépelesz/cséplesez)
3. thriskith (csépel)

- dual. 1. thriskos (mi ketten csépelünk/cséplünk)
2. thriskats (ti ketten csépeltek/csépletek)

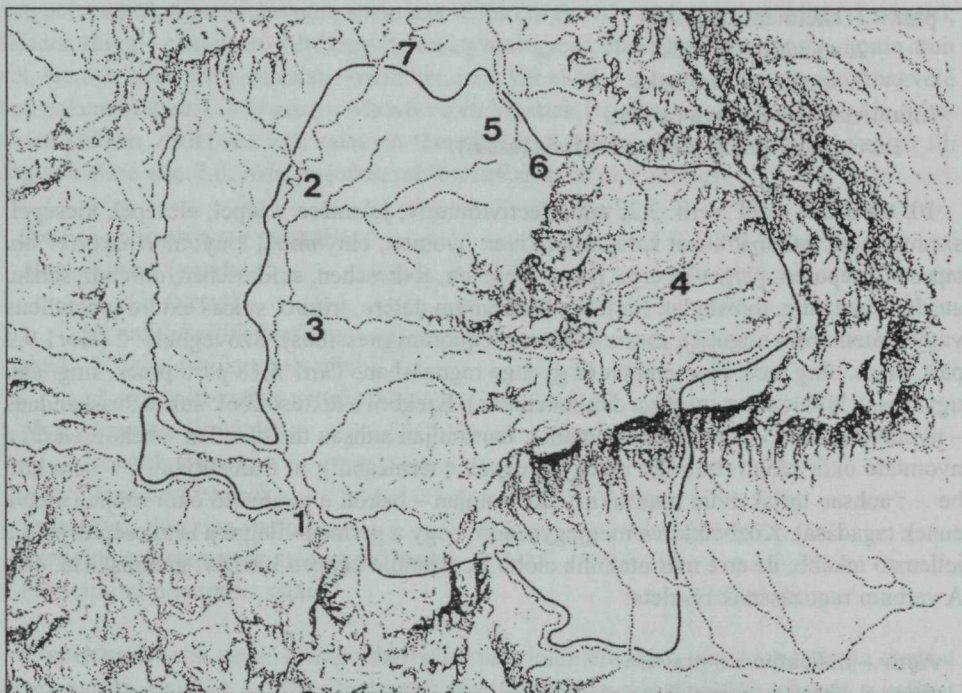
- plur. 1. thriskam (csépelünk/cséplünk)
2. thriskith (csépeltek/csépletek)
3. thriskand (csépelnek/cséplenek)

Infinitivus: du thriskan (csépelni/csépleni)

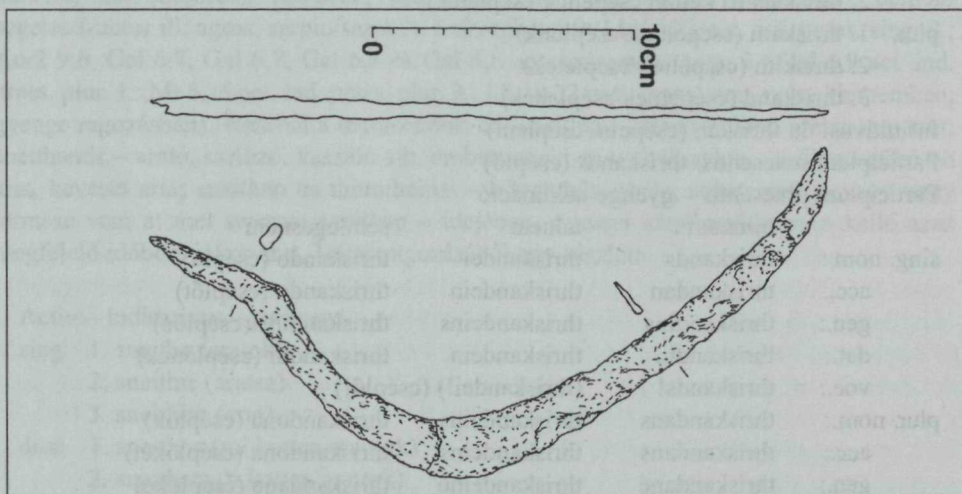
Participium praesentis: thriskands (cséplő)

Participium praesentis – gyenge deklináció

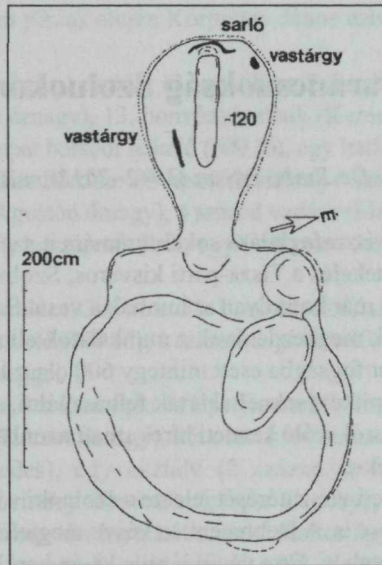
	hímnem	nőnem	semlegesnem
sing. nom.:	thriskands	thriskandei	thriskando (cséplő)
acc.:	thriskandan	thriskandein	thriskando (cséplő)
gen.:	thriskandins	thriskandeins	thriskandins (cséplő)
dat.:	thriskandin	thriskandein	thriskandin (cséplőnek)
voc.:	thriskands!	(thriskandei!) (cséplő!)	
plur. nom.:	thriskandans	thriskandeins	thriskandona (cséplők)
acc.:	thriskandans	thriskandeins	thriskandona (cséplőket)
gen.:	thriskandane	thriskandeino	thriskandane (cséplők)
dat.:	thriskandam	thriskandeim	thriskandam (cséplőknek)



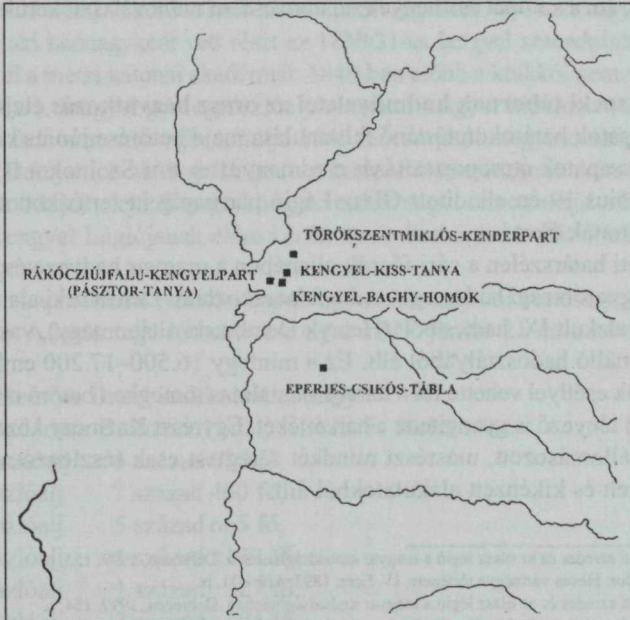
1. kép. Keleti germán (gepida) sarlóleletek a Kr.u. 4-6. századból. 1: Belgrád; 2: Kengyel; 3: Kiszombor; 4: Malomfalva; 5: Piskolt; 6: Szilágysomlyó; 7: Tiszalök.



2. kép. Kengyel-Baghy-homok (1991). Szórványlelet vassarló a kora népvándorlás kori település házai közötti területről (hovatartozása mindazonáltal kérdéses).



3. kép. Kengyel-Kengyelpart I (1993). Edényégető kemence a Kr.u. 4-5. század világából, benne mezőgazdasági vaseszköz leletekkel (úgymint sarló és egyebek).



4. kép. Elszenesedett növényi magmaradványok és hasonlók a Tisza-vidék középső régiójában (Rákócziújfalunál még egy lelőhely!) – a hun kortól elejétől a korai Meroving-kor végéig.